Skringstrup-pladsen. Nye betragtninger.

Af Jens Vellev.

Indledning.

I arkæologien har der altid været fund og udgravninger, som gang på gang har tiltrukket sig forskernes interesse. De er blevet fremlagt, diskuteret, fortolket og omfortolket. Nye momenter er draget ind i diskussionen, og fænomenet gentager sig. Et sådant tilfælde er »oderkiste«-gravpladsen i Skringstrup i det allersydligste Himmerland (1). Her har arkæologiske undersøgelser - foreløbig i perioden 1930-71 - fremdraget en gravplads fra overgangen sen enkeltgravskultur/senneolitikum, som har spillet en central rolle i diskussionen om fænomenet »oderkiste«. Pladsen, som overvejende består af små, stensatte gravkister, kan således karakteriseres som en klassisk lokalitet.

Udgravningshistorien - som i sig selv er et spændende kapitel - er allerede kort fremlagt (2), hvorfor den her blot kort skal skitseres: I maj 1930 indkom meddelelse til Viborg Stiftsmuseum, at der i Skringstrup, omkring 20 kilometer nord for stiftsstaden, ved sandgravning var fremkommet 2 stensætninger. Den ene var ved museets ankomst fjernet, den anden kunne undersøges og viste sig at være en lille stensat gravkiste - under en meters indre længde - indeholdende et lille retvægget lerkar af sen enkeltgravstype(3). Gravninger på pladsen i 1931, 36, 40, 43, 62, 63 og 71 har klargjort dens karakter i nogen grad. Fundene fra disse mange undersøgelser er nu samlet på Viborg Stiftsmuseum. Dele af materialet er - som ovenfor nævnt - regelmæssigt draget frem i faglitteraturen, mens lejligheden her benyttes til at bringe afbildninger af hele det keramiske fundstof, som er fremdraget i gravene: 16 lerkar. Redskaber af flint eller bjergart - økser, dolke, pilespidser mm. - savnes helt.

Første gang pladsen blev nævnt i litteraturen var i 1936. I »Årbøger for nordisk oldkyndighed« fremkom nævnte år 2 artikler af henholdsvis Erling Albrechtsen og C. J. Becker, som benyttede resultater fra de første gravninger på stedet (4). Albrechtsen påpegede, at kisternes ringe indre mål måtte skyldes, at de var barnegrave. Becker, som inddrog kisterne i en behandling af enkeltgravskulturen på de danske øer, forsøgte at påvise, at ca. 30 små stenkister, ofte med sent enkeltgravsmateriale og ofte beliggende i Himmerland, kunne afledes af en gruppe omtrent samtidige kister beliggende ved Oderflodens munding. Denne specielle gravform skulle således være importeret over Østersøen. Siden da er disse småkister under navnet »oderkister« indgået som et særtræk i vores sene yngre stenalder. Mange flere er siden 1936 blevet undersøgt. En samlet gennemgang er for nylig foretaget af Niels Sterum (5), hvorfor der her ikke skal gøres nærmere rede for dette emne.

Først den sidste gravning på Skringstrup-pladsen i 1971 klargjorde i nogen grad de ældre gravningers indbyrdes placering, idet de mange tidligere enkeltundersøgelser blot havde koncentreret sig om mindre områder. Således fremtrådte pladsen i den ældre litteratur som en fladmarksgravplads, mens 1971-

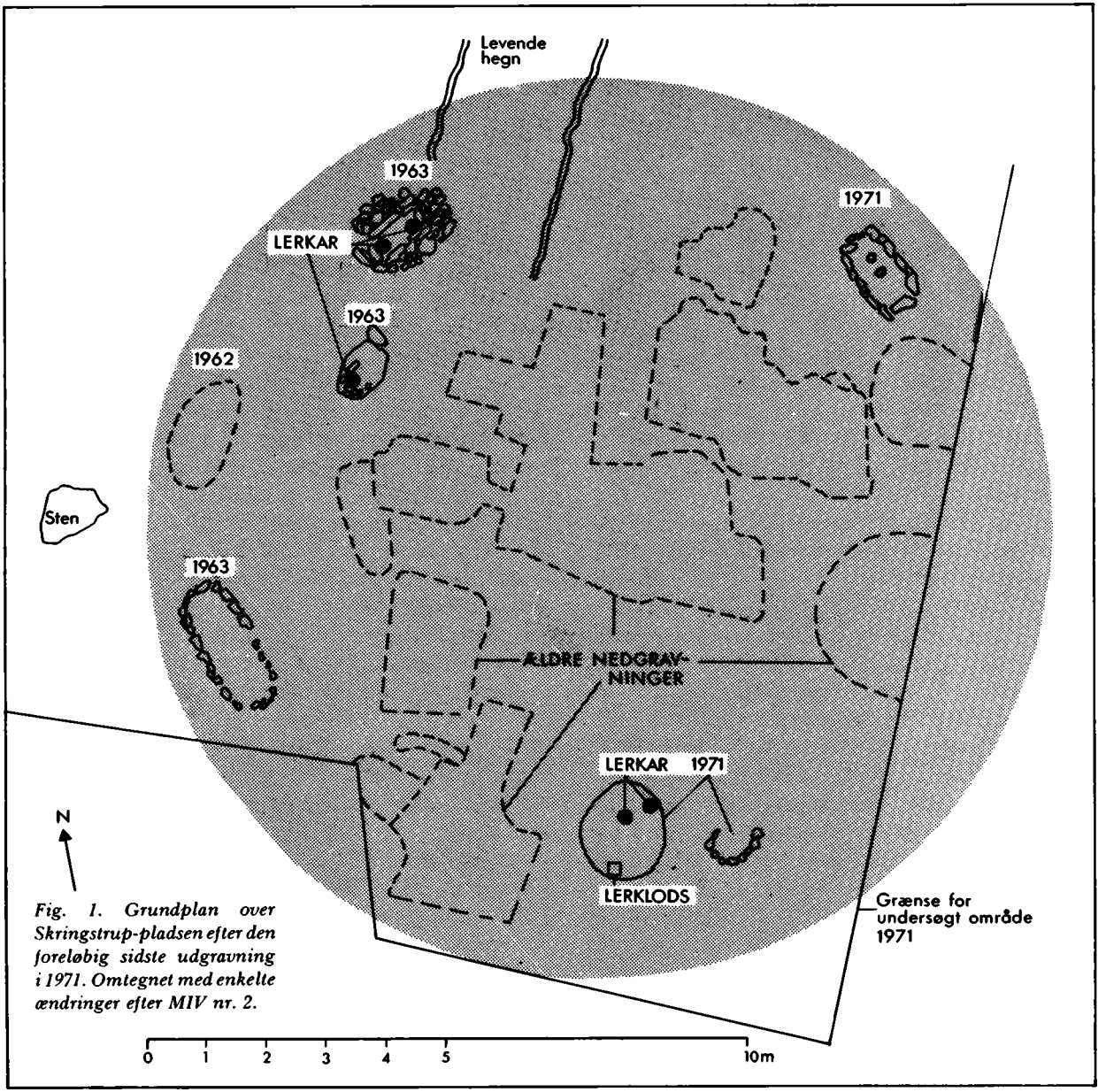

Fig. 1. Grundplan over Skringstrup-pladsen efter den foreløbig sidste udgravning i 1971. Omtegnet med enkelte ændringer efter MIV nr. 2.

undersøgelsen viste, at der sikkert var tale om en gravhøj på mindst 15 meter i diameter, idet alle gravene - 17 stk. - var beliggende indenfor en cirkel med dette mål (fig. 1). Noget indtryk af højens opbygning har undersøgelserne ikke kunnet give, ej heller har det været muligt stratigrafisk at placere gravene i forhold til hinanden. De undersøgte grave med oldsager udgør altså i realiteten et materiale, som er fremdraget fra en fælles plads (gravhøj). Gravene, oftest oderkister - og oldsagerne, oftest retvæggede bægre af sen enkeltgravstype, tyder imidlertid på en ret kort benyttelsestid. Det store antal grave med de mange lerkar giver hermed et værdifuldt bidrag til forståelsen af periodens gravskik, der - i forbindelse med undersøgelser andre steder - må kunne række langt ud over denne ene lokalitet (6).

Katalog.

De 16 lerkar fra gravene vil nedenfor blive gennemgået i den rækkefølge, de er fremdraget. De er tegnet i 1971 af Aase Vrang i naturlig størrelse, mens de her bringes i mål 1:2. I enkelte grave er fundet simple ravperler, hvilke her forbigåes.

2: (Fig. 3, VSM 6337). Udgravet af Stiftsmuseet 1930 i oderkiste. Se MIV nr. 1 p. 29.

1: (Fig. 2, VSM 6336). Optaget ufagmæssigt 1930 af mandslang kiste. Se MIV nr. 1 p. 28.

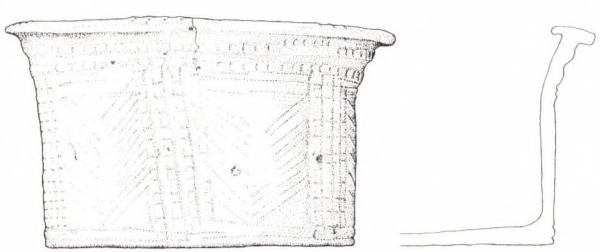

3: (Fig. 4, VSM 6447). Udgravet af museet 1931 i oderkiste sammen med

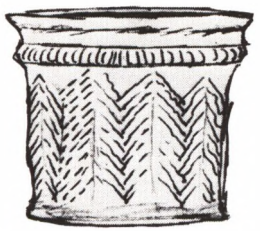

4: (Fig. 5, VSM 6448). Se MIV nr. 1 p. 29 og 30.

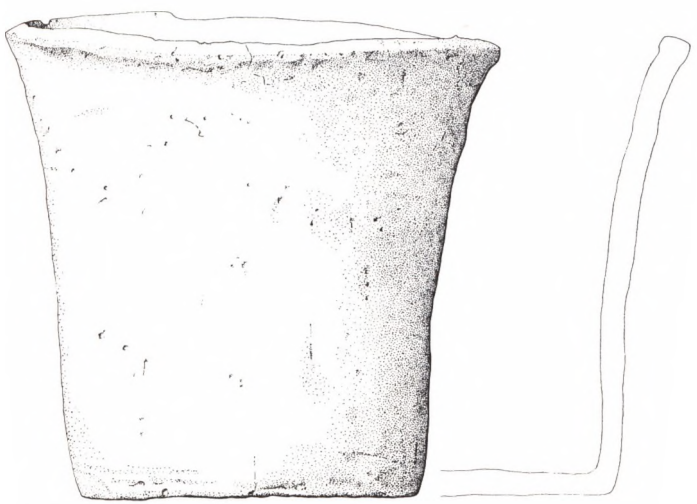

5: (Fig. 6, VSM 6491). Optaget ufagmæssigt 1931 af oderkiste. Se MIV nr. 1 p. 29.

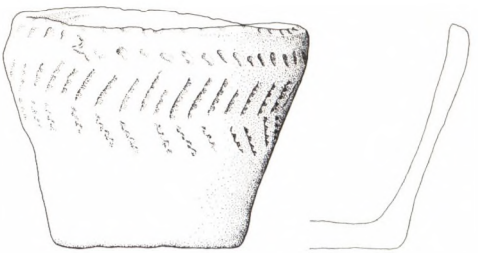

6: (Fig. 7, VSM 785Cl). Optaget ufagmæssigt før 1940 af oderkiste. Afgivet til museet fra Skringstrup skole 1971. Se MIV nr. 1 p. 31.

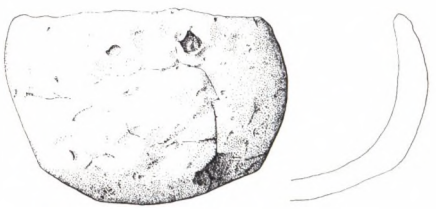

7: (Fig. 8, VSM 6709). Udgravet af museet 1940 i oderkiste sammen med

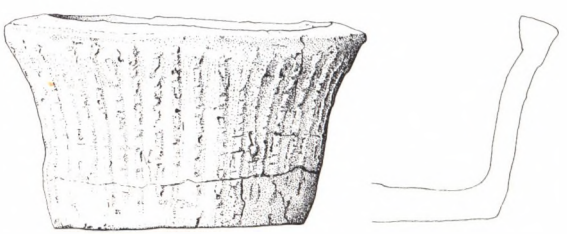

8: (Fig. 9, VSM 6910). Se MIV nr. 1 p. 30.

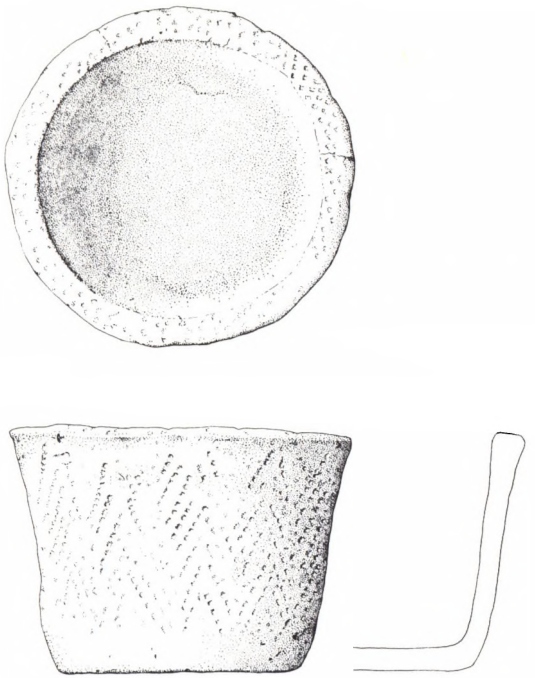

9: (Fig. 10, VSM 68:1963). Optaget ufagmæssigt omkring 1940 af oderkiste. Afgivet til museet 1963. Se MIV nr. 1 p. 31.

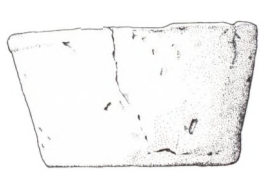

10: (Fig. 11, VSM 6784a). Udgravet af museet 1943 i oderkiste. Se MIV nr. 1 p. 31.

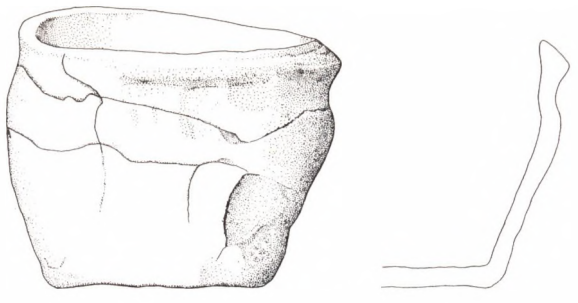

11: (Fig. 12, VSM 784C22). Optaget ufagmæssigt 1962 af oderkiste. Afgivet til museet 1971. Se MIV nr. 1 p. 32.

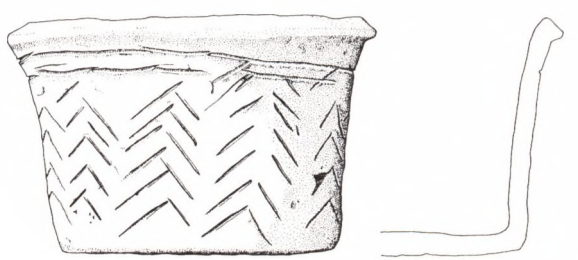

12: (Fig. 13, VSM 63:1963). Udgravet af museet 1963 i oderkiste sammen med

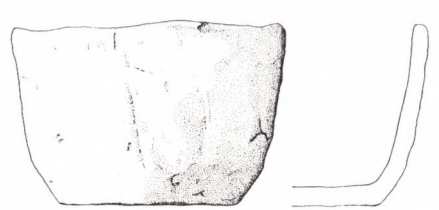

13: (Fig. 14, VSM 64:1963). Se MIV nr. 1 p. 32.

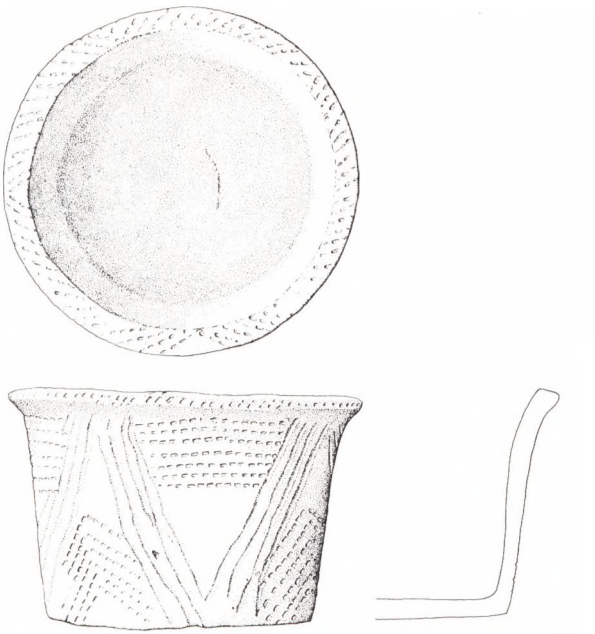

14: (Fig. 15, VSM 65:1963). Udgravet af museet 1963 i delvis stenbygget kiste med indre længde 50 cm. Se MIV nr. 1 p. 32.

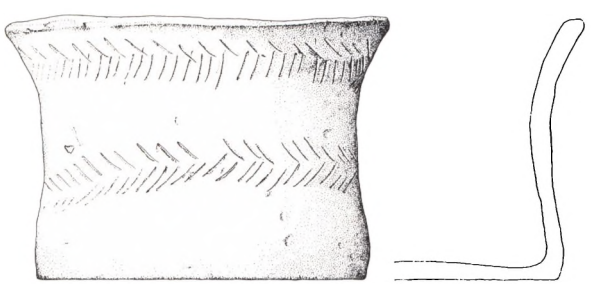

15: (Fig. 16, VSM 794C6). Udgravet af museet 1971 i en oval jordgrav, ca. 1,70 meter i længden, sammen med.

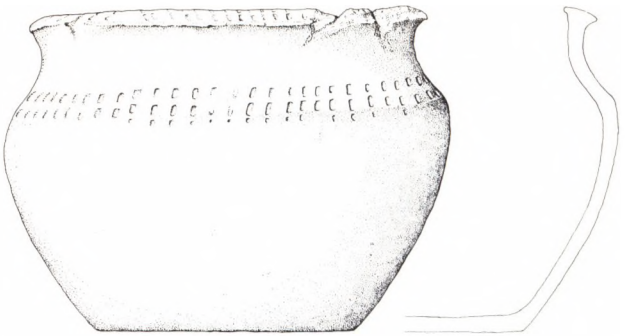

16: (Fig. 17, VSM 794C7). Se MIV nr. 2 p. 82-85.

Fig. 2-17. De 16 lerkar fra Skringstrup-gravene. Mål 1:2. Tegnet af Aase Vrang, bortset fra fig. 5, som er bragt efter tegning i Viborg Stiftsmuseums protokol, da karret i 1960'erne er stjålet.

Fig. 18. Grundplan af højen fra Malle. Omtegnet efter Skalk 1971 nr. 1.

Signaturforklaring:
1: Stenkister
2: Stenlagte grave
3: Grave
4: Dobbeltgrav
5: Tvillingegrav
6: Grav med lerramme.

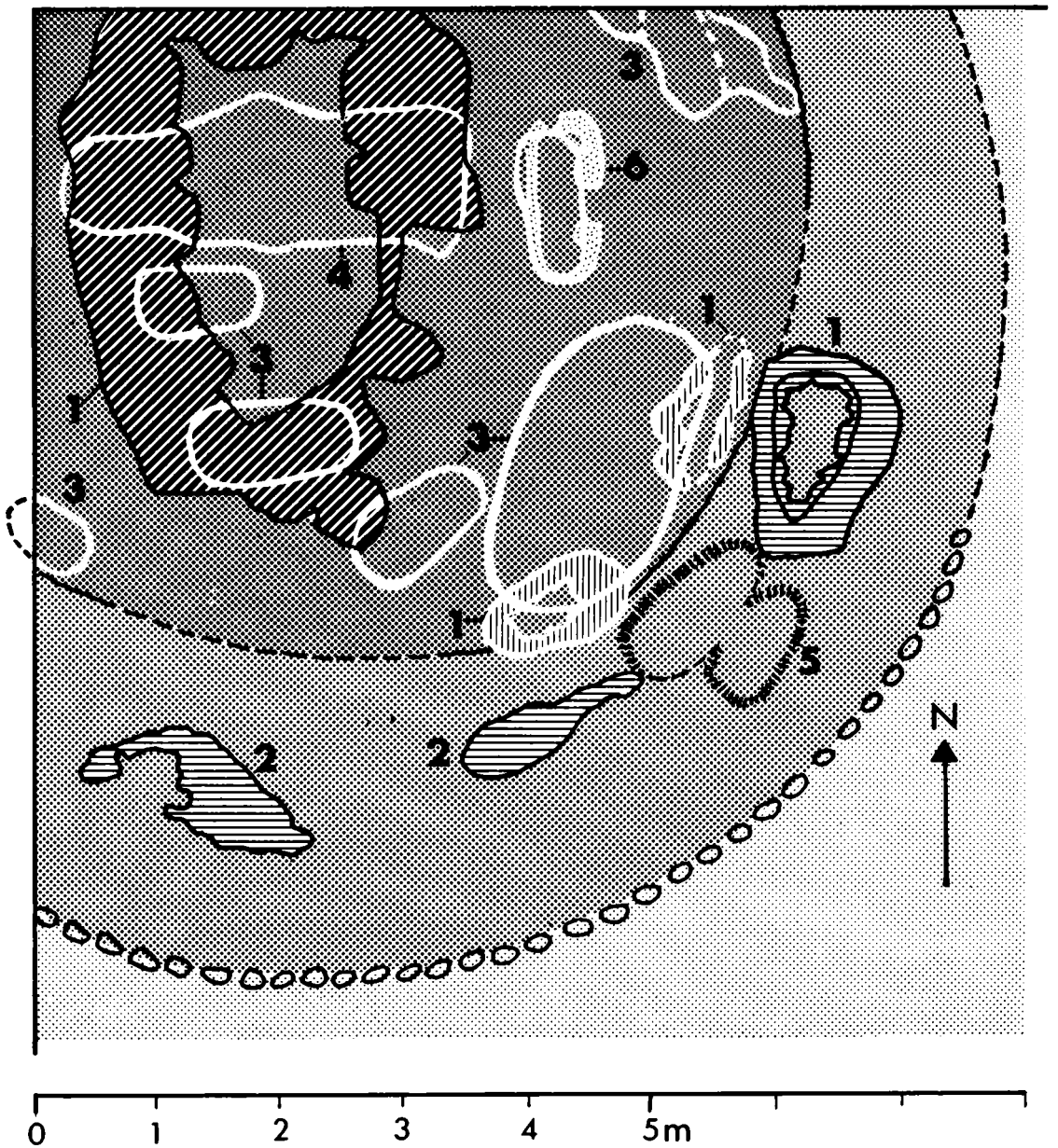
1
2
3
4
5
6
N
0
1
2
3
4
5m

Slutning.

Hermed er opregnet alle de lerkar som til dato er optaget i gravene på pladsen. Deres indbyrdes alder har undersøgelserne ikke klarlagt, men det keramiske formforråd tyder på en forholdsvis kort benyttelsestid omkring overgangen til senneolitisk tid.

Et parallelt fænomen til Skringstrup-pladsen er udgravet i Malle sogn i det nordvestlige Himmerland. Her indeholdt gravene i højen (fig. 18) blot lerkar fra samme periode som Skringstrup (7). Enkelte af de 16 grave i Malle havde bevaret tandemaljen fra de gravlagte, som i alle tilfælde (3 stk.) viste sig at være børn (8). Gravene i Malle var desuden af barnestørrelse, den ældste var dog over 2 meter. Den indeholdt imidlertid foruden 2 lerkar tandemalje fra 2 børn. Den var altså en dobbeltgrav. Kunne man tænke sig, at de mange små grave i Skringstrup - ofte med lerkar og ravperler som gravgods - ligeledes er børnegrave? Ideen synes nærliggende. Men indtil nye fund med bevarede skeletter dukker frem i »mangegravs«-høje er materialet for spinkelt til at bygge videre slutninger på. De to gravhøje med de mange små grave kunne dog antyde en stor børnedødelighed i perioden, samt at børn ofte fik lerkar med sig i graven.

Det foregående har vist, at materialet fra Skringstrup-undersøgelserne - de mærkelige små grave med de mange lerkar - sikkert også fremover vil indgå i nye teoridannelser. Andet materiale vil blive fremdraget, kombineret med det gamle, diskuteret, fortolket, omfortolket. - Hver gang bliver slutningerne noget sikrere.

Noter.

1. Pladsen er beliggende på matr. nr. 1 an af Holmgård, Skals sogn, Rinds herred, Viborg amt.
2. Jens Vellev: Oderkistegravpladsen i Skringstrup, MIV nr. 1, Viborg 1971. Samt Jens Vellev: Nye udgravninger på »Oderkiste«-gravpladsen i Skringstrup, MIV nr. 2, Viborg 1972.
3. Dette erkendtes straks af udgraveren, amtslæge Kjær, den daværende leder af Stiftsmuseet.
4. E. Albrechtsen: Nogle stenkistegrave fra den yngre stenalder; og C. J. Becker: Enkeltgravskulturen på de danske øer.
5. N. Sterum: Hellekister i sen jysk enkeltgravskultur. Fra periferien af de jyske enkeltgravshøje. Årbøger for nordisk oldkyndighed 1974. Under udgivelse.
6. Se: Harald Andersen: Fra tomten af en sløjfet høj. Kuml 1952; B. Jensen og J. Vellev: Jfr. note 7, og N. Sterum: jfr. note 5.
7. Bent Jensen og Jens Vellev: Erobrerfolkets børn. Skalk 1971 nr. 1. Den store nordjyske gravkiste med stridsøksen af I-typen var senere nedgravet.
8. Materialet er bestemt af J. Balslev Jørgensen på Universitetets antropologiske laboratorium, København, hvor det endnu opbevares. Oldsager og beretning fra undersøgelserne opbevares på Forhistorisk Museum, Moesgård.